

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СУТНІСТЬ, ПЕНСІЙНА СХЕМА, ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

Вступна частина. Україна знаходиться на останній стадії процесу євроінтеграції, а тому, висловлюючи суб'єктивну точку зору, можна сказати, що існують деякі недоліки в законодавчій базі держави щодо правового регулювання економічного, соціального і політичного розвитку країни. Недоліки полягають як у певній невідповідності і суперечностях різних нормативно-правових актів стосовно однієї і тієї ж ситуації, так і в неадаптованості законодавчої бази України до вимог Європейського Союзу. Для часткового вирішення деяких проблематичних аспектів законодавчого регулювання соціальної сфери, на нашу думку, необхідно зробити акцент на пенсійне забезпечення працівників в частині створення резерву під недержавне пенсійне забезпечення, що є в повній мірі актуальним.

Питанням недержавного пенсійного забезпечення переймається доволі значна кількість вчених та молодих дослідників, зокрема такі як: Сташків Б.І., Репін К.Ю., Ярошенко І.С., Вінер М., Болотіна Н.Б., Синчук С.М., Прилипка С.М. та ін. Проте, їх напрацювання не надають якісної інформації щодо найбільш правильного та доцільного алгоритму обліку недержавного пенсійного забезпечення та відображення податкових наслідків.

Метою даної роботи є поглиблення розуміння категорії «недержавне пенсійне забезпечення», висвітлення сучасного стану та перспектив розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення. Для досягнення вищезазначеної мети слід вирішити наступні завдання: встановити сутність категорії «недержавне пенсійне забезпечення»; виявити та вирішити проблематичні аспекти, які дозволять підвищити привабливість у застосуванні даної технології недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ).

Методи дослідження. В роботі використані різні методи дослідження в залежності від сутності питань, які розглядались. В першу чергу використано історичний метод дослідження, простежуючи причинно-наслідковий зв'язок реформування пенсійного законодавства, процес його юридичного становлення аж до сучасного вигляду. Застосовувався і дедуктивний спосіб дослідження, за допомогою якого з окремих фактів, нормативно-правових актів, статистичних даних встановлювались закономірності, проглядались тенденції, впливали загальні принципи пенсійного права України.

Основна частина. В багатьох країнах основними інститутами, що забезпечують значну частину населення пенсіями за старістю, у випадку непрацездатності, тощо, є пенсійні фонди персоналу підприємств, фірм, професійних спілок, муніципальних, релігійних і міжнародних організацій. В Україні процес переходу на забезпечення населення пенсіями за віком, у випадку непрацездатності, тощо, за допомогою недержавних пенсійних фондів знаходиться на початковій стадії і потребує ретельного контролю з боку органів державної влади.

Згідно із п. 2.1 ст. 2 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003р. №1057-IV під категорією «недержавне пенсійне забезпечення» варто розуміти складову частину системи пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень, додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування [1].

Також зазначимо, що відповідно до пп. 14.1.116 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України від 02.12.2010р. №2755-VI недержавне пенсійне забезпечення – це пенсійне забезпечення, яке здійснюється недержавними пенсійними фондами, страховими організаціями та банками відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2].

Система недержавного пенсійного забезпечення - це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [6].

Отже, виходячи з проаналізованих джерел, можна запропонувати наступне визначення недержавного пенсійного забезпечення, яке буде більш доцільне та враховуватиме всю його сутність: **недержавне пенсійне забезпечення** – це процес накопичення грошових коштів фізичними особами за рахунок добровільних відрахувань із заробітної плати, або інших внесків на рахунках спеціальних фондів з метою їх подальшого збільшення, і, як наслідок, здійснення грошових виплат фізичним особам після досягнення ними пенсійного віку, які здійснюються відповідно до укладених між працівниками і підприємством пенсійних контрактів і чинного законодавства України.

Стосовно перспектив розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, то недержавне пенсійне забезпечення немає перспектив розвитку, якщо воно не буде частиною комплексних перетворень в економіці України [4]. Для розвитку системи НПЗ потрібен поступовий перехід до обов'язкового недержавного пенсійного забезпечення, залучення до цієї системи працівників на принципах паритетності, а також формування довіри населення до системи НПЗ. Певною гарантією стало б і нормативно-правове регулювання умов та порядку створення недержавних пенсійних фондів: державна реєстрація як самих фондів, так і пенсійних схем, які ними використовуватимуться, а також ліцензування цього виду діяльності. Процедура реєстрації та ліцензування забезпечить реалізацію функцій державного контролю за створенням та діяльністю фондів, що зменшить можливість равопорушень в системі. Слушні й пропозиції економістів щодо необхідності законодавчого закріплення системи економічних нормативів: розміру статутного фонду, норми страхового резервування коштів, мінімального відсотка вкладення активів у державні цінні папери [7].

Перейдемо до виявлення та вирішення проблематичних аспектів, які матимуть вектор направлення на підвищити рівня привабливості підприємств у застосуванні технології НПЗ (табл. 1).

Умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення, що здійснюється пенсійними фондами, визначаються пенсійними схемами, які розробляються з дотриманням вимог Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів з питань недержавного пенсійного забезпечення.

Таблиця 1 – Перелік проблематичних аспектів та пропозиції їх вирішення

Проблематичні аспекти 1	Пропозиції щодо вирішення проблематичних аспектів 2
Відсутність історичних коренів застосування НПЗ	Застосування запозиченого і адаптованого до вітчизняного законодавства досвіду ближнього і дальнього зарубіжжя.
Відсутність належного контролю та регулювання за діяльністю недержавних пенсійних фондів	Створення доцільного державного нагляду за системою НПЗ за рахунок виділення спеціального уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, який має враховувати вимоги Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [3].
Низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи НПЗ у суспільстві та недостатність її фінансування	Здійснити зрозумілу і доступну роз'яснювальну роботу серед верств населення, які підпадають під дію програми недержавного пенсійного забезпечення, «розрекламувати» і довести важливість впровадження системи НПЗ за допомогою створення стратегічних планів розвитку і достовірних прогнозів, сумісних з реальністю.
Невирішеність питань стосовно оподаткування та надання податкових пільг у системі НПЗ.	Пенсійні внески є соціально значущими платежами, тому з метою уникнення подвійного (подекуди потрібного) оподаткування пенсійних накопичень необхідно запровадити систему податкових пільг для вкладників та учасників пенсійного фонду.
Недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників	Зацікавити роботодавців у доцільності створення і фінансування недержавних пенсійних фондів можна за допомогою запровадження системи податкових пільг для підприємства, наприклад, не слід оподатковувати інвестиційний дохід, отриманий від розміщення активів пенсійного фонду, та виключити з об'єктів оподаткування податком на додану вартість послуги з управління пенсійним фондом.

Джерело: розроблено автором.

Пенсійна схема - це сукупність умов та процедур, що визначають функціонування недержавного пенсійного забезпечення. Пенсійна схема має бути розроблена з дотриманням вимог чинного законодавства України з питань недержавного пенсійного забезпечення та установчих документів підприємства, яке створює НПФ (статут або засновницький договір). Стаття 59 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» є типовим шаблоном для розробки діючої пенсійної схеми для підприємства. Звичайно, вона є універсальною, але графічно візуалізована інформація краще сприймається до уваги. На рис. 1 вказано приклад пенсійної схеми для підприємств. Існуюча сьогодні в Україні система оподаткування містить малу кількість норм щодо особливостей оподаткування схем недержавного пенсійного забезпечення. Зокрема передбачено лише, що недержавне пенсійне забезпечення не враховується до доходів для визначення об'єкту оподаткування [2, ст. 136].

Таким чином порядок оподаткування цих схем існує лише "де-юре".

Пункт 143.2 статті 143 «Особливості віднесення до складу витрат сум внесків на соціальні заходи» ПКУ передбачає, що суми внесків на недержавне пенсійне забезпечення роботодавця не включає до своїх витрат. Але згідно п. 164.2.16 включає внески до НПФ до бази оподаткування якщо така сума не перевищує 15 відсотків нарахованої цим роботодавцем суми заробітної плати платнику податку протягом кожного звітного податкового місяця, за який сплачується пенсійний внесок, внесків до фондів банківського управління, але не більш як сума, визначена абзацом першим підпункту 169.4.1 пункту 169.4 статті 169 ПКУ. Також внески на НПФ включаються до податкової знижки (пункт 166.3.5 статті 166 ПКУ) [2].

Висновок. Виходячи із результатів проведеного дослідження, можна віднести до наукової новизни наступні напрацювання:

- авторське визначення категорії «недержавне пенсійне забезпечення»;
- виявлення проблематичних аспектів недержавного пенсійного забезпечення, що підлягають врегулюванню і пропозицій щодо їх усунення;

Досліджувана тема є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день, оскільки існує проблема підтримки населення пенсійного віку і забезпечення їх достойного існування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003р. №1057-IV [Електронний ресурс] / Сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755-VI [Електронний ресурс] / Сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III [Електронний ресурс] / Сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Іванова Л.Б. Бухгалтерський облік суб'єкта реального сектору економіки у процедурі мирової угоди; Економічний аналіз: зб. наук. праць; Тернопільський національний економічний університет. / Л.Б. Іванова – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2011. – Вип... 9. – Частина 3 С.127-133.
5. Леонов Д.А. Система оподаткування схем недержавного пенсійного забезпечення // Матеріали Міжнародної конференції з питань розвитку пенсійного забезпечення та страхування: "Фінансові послуги у новому столітті" 5-7 грудня 2001 р., м. Київ.
6. ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ НАКАЗ Про затвердження методологічних положень щодо складання фінансового рахунку (Методологічні положення, розд.3) 16.02.2004 № 112 Електронний ресурс] / Сайт Верховної ради України. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_e3/pg_qtcxj/index.htm.
7. Опыт реализации пенсионной программы предприятия // Пенсия. – 1997. – №9. – С.51-53.